

ЮЛИЯ ВАСЕВА-ДИКОВА*
„МЕДИЦИНСКИ НИХИЛИЗЪМ“ ОТ ДЖЕЙКЪБ СТЕГЕНГА

Abstract: Philosophy of medicine is one of the fast-growing branches in contemporary philosophy. In 2018, Jacob Stegenga published the book *Medical Nihilism*. The main goal of this article is to present some of the key ideas of the book to the Bulgarian audience. The work, which has not been translated into Bulgarian, is an important text for all who work in the field of *philosophy of medicine*.

Keywords: philosophy of medicine; medical nihilism; philosophy of science; demarcation; RCT; EBM.

Интересна и важна книга от областта на философия на медицината излезе през 2018 година – *Jacob Stegenga, Medical Nihilism* – Oxford University Press, 2018¹. Авторът работи в полето на философия на науката, философия на биологията и философия на медицината като преподавател в департамента по История и Философия на Науката към Университета в Кеймбридж (Department of History and Philosophy of Science at the University of Cambridge). Докторската си дисертация защитава в Университета на Калифорния Сан Диего (University of California San Diego).

Книгата „Медицински Нихилизъм“ получава значително внимание (книгата е представена от редица академични общности и е цитирана от много изследователи) в полето на работещите учени по темите от философия на медицината². Работата дава представителна картина на специфичните и актуални

---

* Доц. д-р в Институт по философия и социология. Email: julvadi@gmail.com

¹ Всички преводи в текста са преведени на български език от автора. Книгата не е преведена на български език по времето на публикуване на текста.

² „Ultimately, medical nihilism is an important topic in healthcare today, and the present book is a significant addition to that topic, which deserves wide readership and engagement.“ James A. Marcum, *Theoretical Medicine and Bioethics*

“a much needed call to temper our enthusiasm about the enterprise of medical therapy.“ Mathew Mercuri, *Metapsychology Online Reviews*

“This book is philosophy with a bite. Should we trust medicine? Stegenga shows there is much to be sceptical of. This is a scary thesis, all the more so because Stegenga's arguments are persuasive and his accounts of the empirical facts seem fair and well balanced. The underlying problem that the book tackles in medicine how to distinguish compelling science from chaff is not only at the heart of philosophy of science but at the heart of every science. Here Stegenga shows how we can address this problem in a particular scientific context by understanding the fine details of research. This is first-rate philosophy applied to one of our most important sciences.“ Nancy Cartwright, University of California San Diego & Durham University

“Jacob Stegenga's book is timely as it arrives when many doctors feel medicine is in crisis. We have become unsure what medicine is for and have over-reached ourselves; and despite the appearance of evidence-based medicine 20 years ago there is deep anxiety now about the quality and completeness of the evidence that underpins medicine. The best doctors, I believe, have always been medical nihilists, aware that many new inter-

проблеми в областта на философските рефлексии на медицинските науки. Интересният и значителен набор от исторически и актуални медицински теории и тези по един естествен начин са вплетени в аргументациите на Стегенга.

Книгата е със следната структура: Въведение; Част 1 – Понятия; Част 2 – Методи; Част 3 – Доказателство и Ценности; Приложения (5). Въведението на книгата започва с изречението: „Съвременната медицина е невероятна“.

Вярата в безпределността на медицинския напредък и възможности за голяма част от хората провокира автора да анализира така констатираната ситуация. Характерно за работата е позиционирането на анализа в полето на философия на науката (дебати, проблеми, методология). Това е важно уточнение още в началото, което помага на читателя да се ориентира спрямо спецификите при дискутирането на теми от медицинската наука. Така в тази книга няма да се открият теми от областта на биоетиката и деонтологията.

Много важно уточнение е разясняването на основната идея, а именно – медицински нихилизъм. Стегенга държи да уточни, че нихилизмът не е съмнение или отхвърляне на постиженията на съвременната медицина, а е позиция, от която конструктивно може да се анализират слабите звена в съвременната медицинска парадигма. Това важно уточнение дава ясни граници за обхвата на анализа и отграничава работата от идеи и движения, насочени срещу постиженията на медицината днес (пример са защитниците на антиваксинацията).

Важно е да се уточни, че като философ на науката Стегенга гледа на работата си като на разгръщане на дебата за демаркация по отношение на медицинските теории и практики. В този смисъл той определя книгата си като занимание по *контекстуализирана демаркация*. Това е изключително интересна теза, която демонстрира актуалността на проблема за демаркация във философия на науката, от една страна. От друга страна, ясно очертава тенденцията за скъсване с подходите за решаване на проблема за демаркация, разработвани от значими автори като Попър и Кун. Стегенга застъпва тезата за отказване от търсенето на генерални общовалидни критерии, приложими към всяко научно знание или теория. Невъзможността да се реши демаркационният проблем се крие в неправилния и неработещ методологичен подход, а именно – игнорирането на такъв важен фактор какъвто се явява контекстът или средата, в която се издигат и защитават новите идеи, хипотези и теории. Отказването от формулирането на абстракти и генерални критерии, разграничаващи добрите (работещи) теории от лошите, е отваряне на дебата за демаркация в нова насока.

Характерно за книгата е защитаването на основната идея чрез прилагането на Теоремата на Бейс (Bayes). Важно за Стегенга е да покаже как разгръщането на демаркационния проблем до решим такъв става чрез прилагането методологията на Теоремата и по-точно – отчитането на голямата разлика между предхождащата хипотеза, новата хипотеза (prior-, posterior-hypothesis) и критерият ефективност.

---

ventions are oversold, but the depth and scope of this book can help doctors move beyond their present crisis.“ – Richard Smith, Former Chief Editor, BMJ).

Прилагайки теоремата на Bayes, следва, че дори когато ни бъдат представени доказателства за хипотеза относно ефективността на медицинска интервенция, ние трябва да имаме ниско доверие в тази хипотеза (Stegenga 2018: 4).

Това е една от основните тези на книгата и съществена характеристика на идеята за медицински нихилизъм.

В Първа част авторът анализира основните специфики при изясняването на ключови понятия като: ефективност на медицинските интервенции, медикализация, решаващи открития в медицината. Изясняването на проблема за ефективността на медицинските интервенции минава през представянето на идеите на натурализма и нормативизма по отношение на понятието болест. Критичният анализ на последните води до застъпването на идеите на хибридизма и разгръщането на собствена методология по отношение на дефинирането на това какво е болест и какво не е. Определянето както на *Концептуална основа на болестта*, така и на *Нормативна основа на болестта* е задължително условие при дефинирането на дадени знаци като болест. Възможността за задоволяването и на двата критерия легитимира разбирането за болест. Болестта като такава има своите специфични контексти и в зависимост от това дали е възстановимо или невъзстановимо нарушение, то е възможно насочването към един от двата метода за справяне с нея (болестта). Така *Каузална цел на ефективността* се свързва с понятието за лечение, а *Нормативна цел на ефективността* се изчерпва само с реализирането на грижа за болния.

Изключително важният проблем за медикализацията като псевдонаучна тенденция в обществените нагласи и очаквания спрямо медицината е силно критикувана от Стегенга. Във фокуса на неговия анализ са причините, довели до комерсиализацията, маркетизацията на основни медицински цели: лечение и грижа. Генерирането на печалби от фармацевтичната индустрия поставя в зависимост финансирането на научните медицински изследвания. Принципите за безпристрастност, неувреда и ефективност се подчиняват на пазарни, а не на етични норми. Един от примерите, които дава, е неаргументираната, от научна гледна точка, промяна в нормите по отношение стойностите на определен тип холестерол в кръвта. Това за автора не е продиктувано от научни аргументи, а изцяло от пазарни принципи – увеличаване на групата на потребителите на понижаващи холестерола медикаменти. Темата за нормите на медицинските параметри е изключително важен и актуален проблем в областта на философия на медицината. В работата на Стегенга има значително място, отделено на различни важни за съвременната медицина параметри, и проблемът за същественото при определяне на медицинската норма.

Не на последно място в книгата се анализира и посочва историческото значение на най-важните открития в медицината на XX век – инсулина и пеницилина. Темата за „вълшебните куршуми“ (“Magic Bullets”) има за цел да представи два образеца на медицински значими открития (ролята на ефективността и специфичността в модела). В същото време Стегенга из-

ползва тези примери, за да демаркира значимото от псевдозначимото в медицината. В резултат на прилагането на специфичния анализ при контекстуализираната демаркация авторът издига тезата за прехода от идеята „хапче за всяка болест“ (началото и средата на ХХ век) към съвременното продължение и разгръщане до идеята „болест за всяко хапче“. В резултат на това в книгата могат да се открият редица примери от полето на съвременната медицина, чрез които авторът представя и анализира проблема за медиализацията като отдалечаващ се от научните норми в медицината.

Във втората част – Методи – Стегенга демонстрира силата на методологичния анализ като характерен похват във философия на науката при анализирането на основни структури от съвременната медицинска парадигма, а именно: Медицина Основана на Доказателство. Широко дискутираните теми от областта на философия на медицината като йерархията при медицинските доказателства, смисълът и значението на Доказателството в медицината, същност и роля на мета-анализа в медицината заемат централно място в книгата. Основната теза тук е свързана с изясняването на специфичното и характерното при доказването на медицинските хипотези и теории. Особено ясно е демонстрирането на характерното за изследователите от областта на философия на медицината критично отношение спрямо основополагащи идеи като класифициране по значимост на доказателствата в съвременните медицински изследвания. Така в медицината с най-голяма достоверност се ползват само т. нар. мета-анализи, докато установеното в индивидуална лекарска практика стои много по-ниско в епистемично отношение. Така се приема, че за медицината дадено доказателство е достоверно, защото е научно, т. е. изчистено от субективни елементи и влияния. Доказано е това знание, което не е обвързано с индивидуални повлиявания и пристрастия. Основната задача на медицинските изследвания е да доказват своята безопасност и ефективност.

В главата „Методи“ основният анализ на Стегенга е насочен към това да атакува като необосновано обвързването на идеята за йерархия при методите за доказване с идеята за прилагане на медицински интервенции. Основна теза в това отношение е идеята, че медицинските интервенции не могат да бъдат анализирани чрез „епистемологично обеднял инструмент за оценка“ (Stegenga 2018: 72) какъвто е йерархизираният модел за доказателство в МОД (медицината, основана на доказателство). Централно място в работата заема анализът на т. нар. Рандомизирани Контролирани Изпитвания (*randomized controlled trials*). Методологичната подплътеност на анализа на основата на значими постижения от областта на философия на науката дава на автора възможност да проведе изключително прецизна и аргументирана критика на основни понятия, модели и подходи от областта на Медицина Основана на Доказателство. Изпълнението на условието за случайност (*random*), при което под това се разбира случайното разпределение на субектите в експериментални групи, е основно атакувана теза в работата. За Стегенга това условие за случайност не гарантира достигането до целта, а именно изключването на възможни влияния и отклонения. Друга основно

разработвана теза е свързана с демонстрирането на т. нар. *ковкост* (*malleable*) на мета-анализите. Основната критика е насочена към това, че мета-анализът съдържа в своята постановка възможността да се повлиява върху резултатите от анализа. Съществена критика има и по отношение на измерването на параметрите за ефективност и безопасност. Незадоволително е отношението към начина, метода и инструментите за измерване на ефективността в медицинските изследвания. Това според автора води до системно надценяване на ефективността на медицинските интервенции и е основа за съмнение в регулаторните механизми и стандарти за оценка на лекарства (Stegenga 2018: 133). В края на втора част „Методи“ той поставя въпроса за вредата от медицинските интервенции и защитава тезата за подценяването на този елемент в медицинското изследване.

Трета част на книгата е озаглавена „Доказателство и ценности“ и тук Стегенга представя различни типове отклонения в хода на медицинските изследвания, решаващи при оценяването и надценяването на медицинските интервенции в широк социален аспект. Медицината не може сама да изработи оценка на обширното влияние на дейността си за обществото. Разбирането и оценяването на същността на методите за изследване и генериране на резултати е от изключително значение за приписването на статут за ефективност и безопасност на медицинските интервенции. Така нареченият „мастер аргумент“ от Стегенга представлява най-съществената част от методологичния анализ на медицинския нихилизъм и се основава на извода от теоремата на Бейс. Според теоремата

$$P(E|H)P(H)/P(E),$$

където H е хипотеза, която предполага ефективността на дадена медицинска интервенция, а E е доказателството, удостоверяващо това. Вероятността, или P , това да е така (според Стегенга) е много ниска, ако приемем теоремата. Това е основание да се твърди, че нивото на доверие в медицинските интервенции трябва да е много ниско (Stegenga 2018: 176). В резултат на това авторът издига идеята за *Умерена Медицина* (*Gentle Medicine*). Това е призив за по-малко медицински намеси в живота на човека, като това е по отношение подобряване на здравето, което в крайна сметка е задача на всеки от нас, а не е задължение само на медицината и медиците.

Книгата завършва с цитат, приписван на Хипократ, а именно:

Където е обичано изкуството на медицината, там има и любов към човечеството.

Тава е своеобразен призив към насърчаване на медицинското изкуство (по отношение на клиничната практика, научните изследвания и регулациите).

Важна част от книгата са и интересните разработки от пет Приложения, в които Стегенга демонстрира и подкрепя основните тези в книгата си.

„Медицински нихилизъм“ на Стегенга е книга, която представлява интерес както за специалисти и изследователи в областта на философия на медицината, така и за студенти и интересуващи се от проблемите на здравето и медицината.